

Mapování potřeb odvětví kulturních a kreativních průmyslů TANEC A CIRKUS

Materiál zpracován na základě zadání Institutu umění v rámci výzkumného projektu Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR (2011-2015).

Potřeby/priority svého oboru definovali vybraní zástupci dle následující šablony:

- a) **Stručné označení tématu potřeby/priority** - dle tematických okruhů¹:
- Podpora zvýšení konkurenceschopnosti (podpora podnikání),
 - Podpora vzdělávání, dovedností a celoživotního učení
 - Podpora zaměstnanosti a podpora mobility pracovních sil
 - Posílení výzkumu, technologického rozvoje a inovací
 - Zlepšení přístupu, využití a kvality informačních a komunikačních technologií
 - Podpora přechodu na nízkouhlíkové hospodářství ve všech odvětvích
 - Podpora přizpůsobení se změně klimatu, předcházení a řízení rizik
 - Ochrana životního prostředí a podpora účinného využívání zdrojů
 - Podpora sociálního začleňování a boj proti chudobě
 - Posilování institucionální kapacity a účinné veřejné správy
- b) **Zdůvodnění důležitosti dané potřeby/priority** – proč by mělo být dané téma - priorita – potřeba podporována, případně doložte příklady z praxe, daty, odkazy na data, analýzy apod.
- c) **Jak by mohla být daná potřeba/priorita podporována** – např. návrh konkrétního programu či projektu, který by mohl být strategicky podpořen z veřejných či jiných zdrojů (včetně strukturálních fondů)
- d) **Kdo by mohl projekty (program) realizovat** (např. ministerstvo, město, veřejná či státní agentura, základní, střední či vysoká škola, zastřešující organizace, jiná konkrétní organizace) a **jaké jsou cílové skupiny podpory** (např. podnikatelé, studenti, zaměstnanci apod.)
- e) Pokuste se formulovat **indikátory pro vyhodnocení konkrétních projektů, programů** (např. počet osob/podniků zapojených do projektu/programu, počet nově vzniklých firem/podnikatelů, počet odběratelů newsletteru, počet vyškolených osob, počet studentů, kteří absolvují daný projekt/program apod.)

¹ Jedná se o tematické cíle návrhu jednotného strategického rámce 2014 -2020 Evropské komise (Thematic Objectives of the Commission's proposal for the Common Strategic Framework 2014–2020)
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/working/strategic_framework/csf_part2_en.pdf

ANALÝZA POTŘEB PRO OBLAST TANCE A CIRKUSU

Verze: srpen 2013
Autoři: Jana Návrátová

V této analýze se budeme věnovat potřebám profesionálních subjektů, které spadají dle struktury odvětví KPP do sféry „umění“, resp. scénických umění. Tanec i cirkus zahrnuje i rozvinutou sféru podnikání (komerční skupiny, školy, volnočasové aktivity, fitness, reklama, eventy, tradiční cirkus apod.), která se v mnohém prolíná se sportem, hudbou, reklamou, turismem apod., a má značný ekonomický potenciál. Oblast tanečního podnikání je však třeba teprve zmapovat, aby se daly vyhodnotit její potřeby.

Zvláštní kapitolou je oblast tance lidového. V současné době v Česku funguje jeden státem podporovaný soubor lidového tance s 10 profesionálními (zaměstnanými) tanečníky. Přitom v Česku působí stovky souborů a sdružení, které se tanečnímu folkloru věnují na amatérské bázi, což nevylučuje ani vysokou kvalitu taneční produkce, ani to, že mohou částečně fungovat v rámci komerčních projektů. Oblast tanečního folkloru je další oblastí, která čeká na své zmapování z pohledu KPP. Faktem je, že soubory lidového tance mají zajištěno vícezdrojové financování z rozpočtů několika ministerstev – MK, MŠMT, MMR a ROP EU; díky regionální struktuře zastřešujícího orgánu – Folklorního sdružení ČR i financování z rozpočtů krajů, měst a obcí. To ovšem nevylučuje existenci vážných problémů a potřeb tohoto kulturně-společenského segmentu (viz. Memorandum na podporu aktivit proti omezení podpory neprofesionálního umění, online – FoS).

Analýza se tedy převážně zaměří na potřeby profesionálních uměleckých subjektů a tvůrců působících v baletních souborech divadel (městských a národních) nebo nezávisle jako občanská sdružení, s.r.o. nebo OSVČ (žánr současného tance, pohybového divadla a současného cirkusu).

Potřeby této umělecké oblasti bychom mohli shrnout do následujících témat, která se týkají především její konkurenceschopnosti:

- 1. podpora talentů a nové tvorby
- 2. prezentace a distribuce produkcí
- 3. reflexe a teorie oboru – věda a výzkum
- 4. sociální stabilita a perspektiva umělců

1. PODPORA TALENTŮ A TVORBY

Podpora talentů vytváření podmínek pro vznik nových uměleckých produktů je klíčovou potřebou všech druhů umění, tedy i tanečního, pohybového a cirkusového.

Balet i současný tanec se potýká s fatálním nedostatkem autorů – talentovaných choreografů; situace není o moc lepší ani v dalších pohybových scénických formách. I tady je nedostatek rozvinutých autorských osobností týmů.

Za explikační poznámku na tomto místě stojí neblahá realita, v níž prokazatelný a rozvinutý talent narazí na překážky limitující jeho rozvoj. (viz soubor Farma v Jeskyni) Prostředí českého tance, baletu, pohybového divadla není zatím připraveno na fungování výjimečných osobností, čímž podporuje svoji průměrnost.

Jednou z příčin je neefektivní umělecké školství – to je společné jak pro balet, tak současný tanec a cirkus (v případě cirkusu neexistuje oficiálně škola žádná) a nerozvinuté nástroje rozvoje profesního vzdělávání a podpory kreativity. V nezávislém sektoru je situace komplikovaná bojem o udržení kontinuity nezávislých subjektů. Většinu energie „spálí“ záležitosti organizační a manažerské, na samotnou tvorbu nezbývá čas a prostor. Kontinuita, kterou soubory vykazují je spíše administrativní, o soustavné tvůrčí práci nemůže být u nezávislých souborů řeč.

Všechny dosavadní pokusy o zavedení kontinuální práce nezávislého tanečního tělesa zkrachovaly právě na nedostatku financí (snížování objemu dotace víceletých grantů MHMP, což je jediný dostupný domácí víceletý program pro tuto oblast!). Přitom soustavná tvůrčí práce je podmínkou tvorby, která ob stojí u umělecké konkurenci doma i v zahraničí.

Dalším důvodem k zajištění kontinuity je povaha „pracovního nástroje“ – těla. V případě „interpretace“ totiž došlo k proměně paradigmatu a dnes je interpret integrální součástí vývoje díla, jeho spoluautorem. U tanečníků a cirkusových umělců jsou každodenní tréninky, workshopy, absolutní podmínkou udržení kondice. Tuto nezbytnost většinou nahrazují umělci další, neuměleckou činností, nejčastěji pedagogickou, což není zdaleka dostačující a značně ohrožuje jejich konkurenceschopnost a uměleckou koherenci. „Jinou činností“ řeší především svoje ekonomické problémy, což se týká i tanečníků baletu, kteří si nezřídka přivydělávají i zcela mimo obor.

U baletních souborů není udržení kontinuity na první pohled tolik palčivé (ačkoli i v tomto bodě se v posledním období situace poněkud mění – viz. sloučení Státní opery Praha s baletem ND, začlenění Laterny magiky do ND apod.) neboť fungují na statutárně odlišném principu. Jakmile se ovšem ocitnou v situaci nezávislého subjektu – viz. PKB, Dekkadancers, Bohemia Balet – jsou krizí kontinuity okamžitě ohroženi.

S významnějšími evropskými soubory se může poměřovat pouze soubor baletu Národního divadla Praha, svou dramaturgií snesou přísnější měřítka i soubory Národního divadla Brno, případně balet Jihočeského divadla. Úroveň většiny ostatních baletních souborů v ČR se příliš neliší od malých evropských souborů regionálního významu.

Snížování podpory nezávislým subjektům bez ohledu na žánry je dlouhodobým trendem. V letošním roce (2013) byl okruh grantových dotací MK ČR krácen o 23 % oproti roku předchozímu. Podle vyjádření grantové komise pro profesionální tanec a pohybové divadlo se tím: „... Narušuje také dlouhodobě prosazovaný koncept vícezdrojového financování, což se dotýká projektů s nadregionálním významem, pro něž je podpora MK známkou kvality a je také vodítkem pro kraje a města při rozhodování o další podpoře“

DŮVODY proč je potřeba zastavit pokles podpory a obnovit investice do této oblasti jsou:

- podpora talentů a nové tvorby, tedy uměleckých inovací a jejich nositelů
- zajištění umělecké diverzity, žánrové rozmanitosti
- zajištění konkurenceschopnosti žánru (ČR je např. jedinou zemí Střední Evropy, kde se nový cirkus úspěšně rozvíjí, bylo by škoda o tuto prestiž přijít)

- zúročení investic do uměleckého školství
- decentralizace uměleckých aktivit
- **Nástroje podpory umělecké kreativity, tvorby v oblasti tance, baletu, pohybového divadla a současného cirkusu:**
 - zkvalitnění konzervatorní přípravy
 - revize (přínejmenším v rovině otevřené diskuse) oblasti školství vysokého
 - budování míst pro tvorbu – zkušebny, studia (a la taneční domy v zahraničí nebo viz inspirace v ateliérech staré a nové Trafačky pro výtvarnou oblast)
 - rozvoj tvůrčích rezidencí
 - podpora mentoringu a koučingu pro kultivaci choreografické práce
 - podpora mezinárodní mobility umělců
 - podpora mezinárodních projektů konaných na území ČR
 - podporovat mezinárodní výměnu a spolupráci – stáže tanečníků, rezidence choreografů
 - rozvoj marketingových nástrojů
 - podpora oborové spolupráce „příspěvkového“ a nezávislého sektoru
 - účinný program celoživotní vzdělávání
- **Indikátory:**
 - zvýšení počtu kontinuálně tvořících souborů a umělců
 - nová jména (v současnosti se v oboru pohybují stále stejné subjekty)
 - zvýšení počtu premiér (hlavně domácí děl) a repríz
 - zájem médií
 - zastoupení na významných festivalech doma i v zahraničí
 - zvýšení povědomí o představitelích a charakteru tvorby (možný evaluační výzkum v určitém vzorku populace)
 - hodnocení odborné kritiky
 - zájem regionálních producentů o hostování produkcí
 - zájem zahraničních producentů
 - domácí a zahraniční ocenění
 - využití tvorby tohoto oboru pro reprezentaci ČR v zahraničí
 - zájem soukromého sektoru o spolupráci s tvůrci a organizacemi této sféry

2. PODPORA PREZENTACE A DISTRIBUCE

Jednou z klíčových potřeb nezávislé tvorby je podpora prezentace a distribuce. Díla v žánru současného tance, pohybového divadla a nového cirkusu je stále obtížné dostat k divákům a to nejen v Praze ale i v regionech, a v zahraničí. Tady se dostáváme k problému vztahu „projekt – infrastruktura“. Míst k prezentaci produktů tohoto žánru postupně v regionech přibývá (nárůst zaznamenáváme v posledních třech letech), ale opět chybí produkční a marketingové kapacity k podpoře cirkulace projektů. Regionální centra potřebují prostředky a know how k podpoře prezentace, ale i inkubaci vlastních tvůrčích projektů (dobrý příklad – Divadelní Flora Olomouc, Tanec, tanec – Valašské Meziříčí).

Velkou rezervou je spolupráce s příspěvkovými organizacemi krajů a měst – především divadly, galeriemi, kulturními domy apod.

○ **Nástroje podpory:**

- rozvoj regionálních stagion, multifunkčních center – technický i personální
- vzdělávání personálu v oboru kulturních služeb - podpora odborných profesí v oborech kurátorství, dramaturgie, marketing, mediální komunikace a PR
- podpora komunikace nezávislé sféry a samosprávy v oblasti poskytování kulturních služeb (s přihlédnutím k pohybovým scénickým formám)
- podpora domácího a zahraničního networkingu
- spolupráce médií

○ **Indikátory:**

- zvýšení poptávky, divácký zájem
- zvýšení počtu repríz
- zvýšení mobility projektů
- zvýšení povědomí o představitelích a charakteru tvorby
- zvýšení indexu kulturně-ekonomické úrovně daného místa (nejsem si jistá, jestli něco takového existuje, ale ve studii o multiplikačních efektech by se něco takového objevit mohlo)

3. PODPORA REFLEXE A TEORIE OBORU – VĚDA A VÝZKUM

Obor pohybových scénických žánrů se dlouhodobě potýká s chatrným teoretickým zázemím a nedostatečnou kritickou reflexí. V současnosti existuje v ČR jeden skomírající tištěný časopis a dva internetové, které kombinují ambulantní kritiku s PR službami. V zemi působí jen několik píšících kritiků, žádný však nemá možnost se věnovat publikování jako své hlavní profesi. Nemají kde publikovat, větší média – deníky, týdeníky, webové portály zadávají články zřídka a upřednostňují kritiku kombinovanou s PR. Autoři si obtížně udržují odborný přehled – chybí prostředky na cestování a vzdělávání.

Utlumená je i teoretická a dokumentační činnost. Teoretické publikace se vydávají minimálně, semináře a konference jsou odbornou raritou. Domácí taneční odborníci se zahraničních konferencí účastní minimálně. Problém je i s obsazením akademických postů – oboru chybějí odborné elity s akademickými tituly. V poslední době lze sice zaznamenat nárůst doktorandů na Katedře tance HAMU, ale je otázka, zda nejde pouze o kvantitativní nárůst. Dá se obecně konstatovat, že oblast historie, teorie a kritiky je v tak složité situaci, že takřka nedokáže být umělecké praxi oporou.

Tuto oblast je třeba začít významně podporovat už z úrovně středního a vysokého školství.

○ **Nástroje podpory:**

- vedení konzervatoří a kateder obsazovat důsledně formou výběrových řízení
- obecná podpora mezinárodní spolupráce na poli vědy a výzkumu
- podpora mobility a vzdělávání kritiků a žurnalistů

- stipendia pro píšící žurnalisty a kritiky
 - podpora jejich účasti na zahraničních seminářích a konferencích
 - organizování workshopů zaměřených jak na prohlubování oborových znalostí, tak na osvojení nástrojů moderní žurnalistiky
 - mezioborové workshopy uměleckých kritiků
- **Indikátory:**
 - zvýšení publikační činnosti – impaktované časopisy, knihy, mediální výstupy
 - nárůst čtenářů oborových periodik a nárůst všech forem inzerce
 - nárůst uplatnění absolventů univerzitních a akademických oborů v praxi
 - celková změna atmosféry oborového diskursu

4. SOCIÁLNÍ STABILITA A PERSPEKTIVA UMĚLCŮ

Sociální problematika umělců v oboru je v posledních letech předmětem obsáhlé diskuse. Seriózními průzkumy doložily jak složitá je sociální realita tanečních umělců v divadlech i v nezávislém sektoru. Tanečníci ve vícesouborových divadlech jsou (až na výjimky) příjemci nejnižších platů. Disproporce zátěže a ohodnocení spolu se špatnými sociálními perspektivami, vede k odchodu nejtalentovanějších tanečníků do zahraničí i ztrátě zájmu o taneční profesi.

Generace tanečních tvůrců oblasti současného tance a pohybového divadla dospívá k hranicím středního věku a jejich zájem řešit svůj sociálně-ekonomický statut je eminentní. Nebudou-li schopni se tvorbou žít profesionálně, přejdou nejspíše do jiného oboru nebo odejdou do zahraničí.

- **Nástroje podpory:**
 - -obecně zvýšit finanční investice do oboru
 - -zvýšit platové ohodnocení umělců
 - -vytvořit podmínky pro umělecká stipendia či tzv. sabbaticals (čas pro koncentraci, sebe-restrukturalizaci, reflexi...) – brání vyhoření
 - -snížení zdravotních rizik (služby fyzioterapeutů, masérů)
 - -zajistit dostupnost koučingových služeb
- **Indikátory:**
 - -Udržení talentovaných osobností v oboru a ČR
 - -Zájem zahraničních talentů o působení v kontextu českého umění
- **Obecné nástroje ke zlepšení financování oblasti tance, pohybového umění a současného cirkusu:**
 - -účinný grantový systém MKČR (kombinace jednoletých - projektových a víceletých grantů; nové členění grantového roku)
 - -granty krajů a měst – vícezdrojové financování
 - -podpora spolupráce nezávislého a soukromého sektoru
 - -legislativní a daňové pobídky soukromého sektoru pro financování živého umění

- -spolupráce ministerstev – MK, MŠMT, MZV, MMR dalších institucí jako Czechturism apod.
- -vytváření příležitostí pro kvalifikované produkční a manažery
- -podpora ze strany veřejnoprávních médií
- -podpora rozvoje profesních organizací